

**ПРАГМАТИЧНО-ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
УРЯДОВИХ ЗАЯВ НІМЕЧЧИНИ
ЩОДО ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ**

doi: 10.12958/2227-2631-2025-2-52-90-103

Олена Кобзар,

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української, іноземних мов та перекладу,
Полтавський університет економіки і торгівлі,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5975-4312>

У статті проаналізовано урядові заяви канцлера Німеччини Олафа Шольца стосовно війни росії в Україні, опубліковані на офіційній сторінці Бундестагу.

Описано поняття «урядова заява», у тексті та виголошенні якої задіяні вербальні й невербальні засоби передачі інформації, аргументації, мовного впливу, притаманні комунікації у сфері політики. Зазначено, що прагмалінгвістичний потенціал урядових заяв спрямований на передачу ідеологічного посилу, який включає в себе презентацію політичної стратегії уряду, спонукання до її сприйняття, схвальної оцінки та відповідних дій з боку реципієнтів.

Досліджено провідні дискурсивні характеристики урядової заяви, як-от: авторство й адресність, стратегія й тактика в політичній комунікації, політичний наратив. Зокрема зазначено, що урядова заява належить до групи текстів зі зміщеним авторством, хоча бундесканцлер має вирішальний вплив на її зміст, тому тут простежена чітко виражена суб'єктність на лексико-граматичному рівні, передусім через використання особових займенників першої особи однини й множини та присвійних займенників.

Виокремлено ключові властивості політичного наративу як форми комунікації, а саме: множинність викладів (опис і коментування події різними сторонами конфлікту), різноманітність інформації, використання професійної політичної термінології та «високих» слів ("*ein infamer Völkerrechtsbruch*", "*ins Visier nehmen*", "*Einschränkungen bei der Visavergabe für russische Offizielle*", "*Beistandspflicht*", "*Alliierte*"), мовних кліше та штампів ("*mit aller Kraft*", "*Beitrag leisten*", "*die Herausforderung annehmen*", "*im Wort stehen*", "*auf der Höhe der Zeit bleiben*", "*Mit diesem Ziel vor Augen*").

Зафіксовано використання художніх засобів для створення емоційного впливу на реципієнта, як-от: а) *animetum*: *menschenverachtend*, *völkerrechtswidrig*, *schrecklich*, *himmelschreiend*, *infamer*; б) метафори: "*Grenzen zu setzen*", "*die himmelschreiende Ungerechtigkeit*", "*die Uhren zurückzudrehen*", "*ein unabhängiges Land von der Weltkarte tilgen*"; в) порівняння: "*Selten zuvor war das Transatlantische Bündnis so eng, so lebendig und so essenziell wie heute*", "*Genauso mutig und entschlossen*";

з) антитези: "Wir stehen keineswegs allein in unserem Einsatz für den Frieden", "Herausforderung und Chance zugleich", "Freunde und Verbündete", "Regierung und Opposition".

Досліджено лексичні новотвори, які, незважаючи на новизну ідеї, є зрозумілими та впізнаваними: "Cyberangriffe und Desinformationskampagnen", "ein Friedensprojekt", "Entschließungsantrag", "sozialer Miteinander", "eine kontroverse", "Russlandgeschäft", "Klimaneutralität", "Sondergipfel", "Diktatfrieden herbeibomben".

Ключові слова: урядова заява, політичний дискурс, реципієнт, політичний наратив, адресність, суб'єктивність, тропи, фразеологізми, неологізми.

Kobzar Olena. Pragmatic-linguistic features of German government statements regarding russia's war against Ukraine

The article analyzes the governmental statements of German Chancellor Olaf Scholz regarding Russia's war in Ukraine, published on the official website of the Bundestag.

The concept of a "governmental statement" is described as a type of text and speech that employs verbal and non-verbal means of conveying information, argumentation, and linguistic influence, all of which are characteristic of communication in the political sphere. It is noted that the pragma linguistic potential of governmental statements is aimed at transmitting an ideological message that includes the presentation of the government's political strategy, encouraging its acceptance, positive evaluation, and corresponding actions from the recipients.

The study explores the main discursive characteristics of a governmental statement, such as authorship and addressivity of the political text, strategy and tactics in political communication, and political narrative. In particular, it is indicated that the governmental statement belongs to a group of texts with *shifted authorship*: although the Federal Chancellor has a decisive influence on its content, there is a clearly expressed subjectivity at the lexicogrammatical level, primarily through the use of first-person singular and plural personal pronouns and possessive pronouns.

The key features of the political narrative as a special form of communication are identified, namely: the multiplicity of accounts (description and commentary on events by different sides of the conflict), heterogeneity of information, the use of professional political terminology and "high" vocabulary ("ein infamer Völkerrechtsbruch", "ins Visier nehmen", "Einschränkungen bei der Visavergabe für russische Offizielle", "Beistandspflicht", "Alliierte"), as well as linguistic clichés and set expressions: "mit aller Kraft", "Beitrag leisten", "die Herausforderung annehmen", "im Wort stehen", "auf der Höhe der Zeit bleiben", "Mit diesem Ziel vor Augen", "Entscheidung getroffen haben", "Konsens erzielen."

The use of stylistic devices to create an emotional impact on the audience is also documented, such as: a) epithets: *menschenverachtend*,

völkerrechtswidrig, schrecklich, himmelschreiend, infamer; b) metaphors: “Grenzen zu setzen”, “die himmelschreiende Ungerechtigkeit”, “die Uhren zurückzudrehen”, “ein unabhängiges Land von der Weltkarte tilgen”; c) comparisons: “Selten zuvor war das Transatlantische Bündnis so eng, so lebendig und so essenziell wie heute”, “Genauso mutig und entschlossen”; d) antitheses: “Wir stehen keineswegs allein in unserem Einsatz für den Frieden”, “Herausforderung und Chance zugleich”, “Freunde und Verbündete”, “Regierung und Opposition.”

Lexical innovations are also analyzed, which, despite their novelty, are understandable and recognizable: “Cyberangriffe und Desinformationskampagnen”, “ein Friedensprojekt”, “Entschließungsantrag”, “eine kontroverse”, “Russlandgeschäft”, “Klimaneutralität”, “Sondergipfel”, “Diktatfrieden herbeibomben.”

Keywords: governmental statement, political discourse, recipient, political narrative, addressivity, subjectivity, tropes, phraseologisms, neologisms.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Вступ. Урядові заяви є важливим складником політичного дискурсу, оскільки відображають стратегічне планування й тактичні дії уряду в конкретних політичних ситуаціях задля досягнення конкретних політичних цілей. Політична мета уряду Німеччини, одного з основних гарантів безпеки Європейського Союзу, – урегулювання кризової ситуації, викликаної війною росії проти України. Одним із засобів реалізації цієї мети є ефективна міжкультурна комунікація, продемонстрована в урядових заявах німецького бундесканцлера Олафа Шольца стосовно війни росії в Україні від 27.02.2022 р. та 19.05.2022 р. (далі відповідно УЗ1 та УЗ2).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості урядових заяв розглянуто в багатьох прагмалінгвістичних дослідженнях політичного мовлення та комунікативних стратегій, пов’язаних із ситуативним політичним контекстом (Bukhardt A., 2003; Girnth H., Spiess C., 2006; Habscheid S., Klemm M., 2007; Klein J., 2014; Spiess C., 2011; Niehr T., 2013). Німецький лінгвіст Й. Кляйн, досліджуючи політичне мовлення, пристосовує це поняття до прагмалінгвістики, визначаючи урядову заяву як проголошений головою уряду письмовий текст стосовно важливого політичного питання, для якого характерний «високий стандарт мовного стилю у виборі слів і роботі з відповідними темі станами, групами та людьми» (Klein, 2014, с. 186).

В Україні особливості текстів політичного дискурсу, їх переклад і проблеми, пов'язані з політичною термінологією, досліджували Л. Черноватий (Черноватий, 2009) і З. Чепурна (Чепурна, 2012). С. Моркотун описав прийоми відтворення мовних засобів експресії сучасного англomовного політичного дискурсу (Моркотун, 2017). М. Дорофєєва вивчала реалізацію категорії суб'єкта в текстах політичного дискурсу на матеріалі виступів федеральних канцлерів ФРН (Дорофєєва, 2015).

Мета й методи дослідження. Мета пропонованої розвідки – проаналізувати лінгвістичні особливості політичних текстів на прагматичному рівні. Матеріалом дослідження є офіційні тексти урядових заявах німецького бундесканцлера Олафа Шольца стосовно війни росії в Україні від 27.02.2022 р. та 19.05.2022 р. У статті використано описовий метод і метод компонентного аналізу.

Виклад основного змісту. Урядова заява (Regierungserklärung), за визначенням німецького Бундестагу, – це пояснення політичних дій, планів і намірів уряду, пов'язаних з конкретною подією або під час вступу високопоставленого урядовця на посаду, її зачитує голова уряду або міністр перед парламентом. За німецьким політичним протоколом, федеральний канцлер на початок його терміну повноважень виступає перед Бундестагом з урядовою заявою, у якій представляє парламенту заплановану політичну програму дій на певний законодавчий період. Заява не має юридичної сили для парламенту та уряду, але є політично обов'язковою. Протягом законодавчого періоду федеральний уряд може робити заяви до парламенту з поточних політичних питань за власною ініціативою через федерального канцлера або міністра. За даними DWDS (дигітальний словник німецької мови), зазначене поняття використовують у німецькій мові з 1840 року (вперше в Allgemeine Zeitung Augsburg).

Урядова заява й політик, який її проголошує (комунікатор), має визначену мету, роз'яснює факти та результати подій з погляду уряду, тобто урядову позицію. У тексті та виголошенні заяви задіяні вербальні й невербальні засоби передачі інформації, аргументації, мовного впливу, притаманні комунікації у сфері політики, основною метою якої є вплив на слухачів, презентація та переконання у своїй позиції, отримання прихильності. Наразі це специфічний вид політичного тексту, який має підвищений (державний) рівень завдань і планів. Тому під час її написання й виголошення потрібно враховувати всі можливі лінгвопрагматичні деталі й лінгвокраїнознавчі нюанси, відповідні інтра- та екстралінгвістичні чинники. Мовний потенціал урядових заяв спрямований на передачу ідеологічного посилу, який включає в себе презентацію політичної стратегії уряду, спонукання до її сприйняття, схвальної оцінки та відповідних дій.

У дослідженнях прагматично-комунікативного аспекту політичного тексту науковці (Ю. Надточій (2012), Н. Стебліна (2019) та ін.) зазвичай

виділяють такі провідні дискурсивні характеристики: авторство й адресність політичного тексту, стратегія і тактика в політичній комунікації та політичний наратив. Розглянемо ці характеристики детальніше на прикладі урядових заяв німецького канцлера Олафа Шольца стосовно війни в Україні, перша з яких була виголошена на четвертий день після початку війни 27 лютого 2022 (далі УЗ1), друга – 19 травня 2022 (далі УЗ2), коли ситуація вимагала рішучого втручання.

З погляду авторства розрізняють три типи політичних текстів: 1) власне авторські тексти; 2) тексти без формального автора; 3) тексти зі зміщеним авторством. Урядова заява є текстом багатьох авторів з відповідних установ, який до того ж має бути остаточно відредагованим фахівцями Федеральної канцелярії. Тому вона належить до групи текстів зі зміщеним авторством, хоча бундесканцлер має вирішальний вплив на її зміст і може впроваджувати власні формулювання. Зважаючи на це, у текстах досліджуваних урядових заяв простежуємо чітко виражену суб'єктність на лексико-граматичному рівні, передусім через використання особових займенників першої особи однини і множини та присвійних займенників. Це дозволяє прослідкувати, коли канцлер виражає власну думку (суб'єктивна модальність), наприклад: *"Ich weiß genau, welche Fragen sich die Bürgerinnen und Bürger in diesen Tagen abends am Küchentisch stellen, welche Sorgen sie umtreiben angesichts der furchtbaren Nachrichten aus dem Krieg"* (Я точно знаю, які запитання ставлять собі громадяни в ці дні за кухонним столом вечорами, які хвилювання в них викликають жахливі звістки з війни») (УЗ1), а коли представляє рішення німецького уряду (об'єктивна модальність): *"Ja, wir wollen und wir werden unsere Freiheit, unsere Demokratie und unseren Wohlstand sichern"* (Так, ми хочемо й будемо забезпечувати нашу свободу, нашу демократію та наше процвітання); *"Wie Sie wissen, haben wir gestern entschieden, dass Deutschland der Ukraine Waffen zur Verteidigung des Landes liefern wird"* (Як відомо, вчора ми вирішили, що Німеччина надасть Україні зброю для захисту країни) (УЗ1). Часом обидві модальності слідують одна за одною, демонструючи як суб'єктивне ставлення (ich), так і об'єктивну державну позицію (wir) щодо певної ситуації: *"Und ich weiß, wie schwierig die derzeitige Situation gerade für die vielen Bürgerinnen und Bürger unseres Landes zu ertragen ist, die in der Ukraine oder in Russland geboren sind. Darum werden wir nicht zulassen, dass dieser Konflikt zwischen Putin und der freien Welt zum Aufreißen alter Wunden und zu neuen Verwerfungen führt"* (І я знаю, наскільки важко пережити нинішню ситуацію, особливо багатьом громадянам нашої країни, які народилися в Україні чи росії. Тому ми не дозволимо цьому конфлікту між путіним і вільним світом відкрити старі рани і створити нові потрясіння) (УЗ1).

Окрім того, особові займенники wir/uns канцлер широко використовує з метою створення асоціативних зав'язків зі спільними

цінностями, уявленнями та інтересами громадян: *"Viele von uns haben noch die Erzählungen unserer Eltern oder Großeltern im Ohr vom Krieg"* (Багато хто з нас досі чує розповіді батьків чи дідусів про війну); *"In Kiew, Charkiw, Odessa und Mariupol verteidigen die Menschen nicht nur ihre Heimat. Sie kämpfen für Freiheit und ihre Demokratie, für Werte, die wir mit ihnen teilen"* (У Києві, Харкові, Одесі та Маріуполі люди захищають не лише свої домівки. Вони борються за свободу і свою демократію, за цінності, які ми з ними поділяємо). Інколи канцлер підкреслює зазначену інтегративність займенника *wir* за допомогою уточнення *alle*: *"Die himmelschreiende Ungerechtigkeit, der Schmerz der Ukrainerinnen und Ukrainer, sie gehen uns allen sehr nahe"* (Кричуща несправедливість, біль українців, вони дуже близькі нам усім) (УЗІ).

Суб'єктивний модус політичного тексту реалізовано й через ідеологічну позицію автора, есплікovanу в тексті, оскільки урядова заява, як і кожний політичний текст, є ідеологічно маркованою: *"Dieser Krieg ist Putins Krieg. Die Differenzierung ist mir wichtig; denn die Aussöhnung zwischen Deutschen und Russen nach dem Zweiten Weltkrieg ist und bleibt ein wichtiges Kapitel unserer gemeinsamen Geschichte"* (Ця війна – війна путіна. Ця диференціація мені важлива тому, що примирення між німцями та росіянами після Другої світової війни є і залишається важливим розділом нашої спільної історії); *"Gesprächskanäle offenzuhalten. Alles andere halte ich für unverantwortlich"* (Зберігати відкритими канали перемовин. Все інше я вважаю безвідповідальним) (УЗІ).

Друга характеристика, адресність політичного тексту, відображає прагматичні взаємини адресата й тексту, оскільки, сприймаючи отриману з урядової заяви інформацію, реципієнт тим самим вступає з нею в певні особистісні відносини. Ці відносини, за спостереженням Ю. Надточій, можуть мати різний характер, від інтелектуального, коли політичний текст слугує для реципієнта лише джерелом відомостей про якісь факти та події, що його особисто не стосуються, до емоційного, коли отримана інформація апелює до його почуттів, викликає певну реакцію, спонукає до конкретних дій (Надточій, 2012, с. 222). За кількісним критерієм розмежовують індивідуальний, груповий і масовий адресат.

Оскільки урядову заяву виголошують перед парламентом, то її першими реципієнтами є безпосередньо члени уряду, представники різних політичних партій та угруповань. Однак надалі вона орієнтована на масового реципієнта – анонімного слухача / читача (співвітчизників і громадян інших країн) – маси, суспільство, групи людей з різних соціальних прошарків. Про це свідчить насамперед звертання канцлера на початку промови: *"Sehr geehrte Frau Präsidentin! Verehrte Kolleginnen und Kollegen! Liebe Mitbürgerinnen und Mitbürger!"* (Шановна пані Президенте! Дорогі колеги! Шановні співгромадяни!). Слід зазначити, що УЗІ значною мірою орієнтована на німецьких громадян, оскільки канцлер звертається до них від самого її початку, спрощуючи мовний

стиль до побутового (*abends am Küchentisch stellen*) та використовуючи промовисті епітети (*kaltblütig, himmelschreiend, schrecklich, furchtbar*), які мають апелювати до їхніх почуттів, викликати певну емоційну реакцію та спонукати до підтримки відповідних урядових заходів.

Третя характеристика політичного тексту – стратегія і тактика в політичній комунікації – має на увазі планування мовленнєвої діяльності, що полягає у відборі принципів, способів і прийомів комунікації, які забезпечать їй успішність. В урядовій заяві стратегія орієнтована на формування політичних поглядів адресата відповідно до державної позиції щодо зазначеної в ній теми, схвалення якої досягають за допомогою тактичних комунікативних методів і прийомів. Так, головна мета УЗ1 – представити позицію Німеччини стосовно розв’язаної путіним війни в Україні, стратегія в політичній комунікації – переконати реципієнтів у злочинності російської політики та необхідності чинити їй гідний опір. Стратегічна мета комунікативного посилення цієї урядової заяви виражена в риторичних питаннях, поставлених канцлером у її вступі з метою підвести слухачів / читачів до однозначної відповіді: *"Im Kern geht es um die Frage, ob Macht das Recht brechen darf, ob wir es Putin gestatten, die Uhren zurückzudrehen in die Zeit der Großmächte des 19. Jahrhunderts, oder ob wir die Kraft aufbringen, Kriegstreibern wie Putin Grenzen zu setzen"* (У центрі уваги питання про те, чи може влада порушувати закон, чи дозволимо ми путіну повернути годинник назад до часів великих держав 19-го століття, чи ми зберемося з силою, щоб накласти обмеження на таких розпалювачів війни, як путін). Також стратегічним вважаємо виголошене в першому ж реченні визначення нападу путіна на Україну *"eine Zeitenwende in der Geschichte unseres Kontinents"* (зворотний пункт в історії нашого континенту), посилене використанням його латинського синоніма *eine Zäsur*, а також словами *neue Zeit, neue Realität*. У тексті УЗ1 поняття *Zeitenwende* використано ще чотири рази, в УЗ2 – тричі, підсилюючи сугестію думки, що *"Die Welt danach ist nicht mehr dieselbe wie die Welt davor"* (світ вже не буде таким, як раніше) і наслідки цієї війни відчують на собі всі європейці.

Тактика в цій політичній комунікації спрямована на переконання реципієнтів у тому, що потрібно зробити в найближчому майбутньому, щоб зупинити путінську агресію та запобігти погіршенню ситуації в Європі. У її втіленні застосовано метод протиставлення, наприклад: антитези **правдивість – хибність**: *"Präsident Putin redet dabei stets von unteilbarer Sicherheit. Tatsächlich aber will er gerade den Kontinent mit Waffengewalt in altbekannte Einflussosphären teilen"* (Президент путін завжди говорить про неподільну безпеку. Насправді він хоче застосувати силу зброї, щоб розділити континент на добре відомі сфери впливу); **правильність – неправильність** дії або рішення: *"mit dem Überfall auf die Ukraine will Putin nicht nur ein unabhängiges Land von der Weltkarte tilgen. Er zertrümmert die europäische Sicherheitsordnung,*

wie sie seit der Schlussakte von Helsinki fast ein halbes Jahrhundert Bestand hatte" (Нападком на Україну Путін хоче не лише стерти незалежну країну з карти світу. Це руйнує європейський порядок безпеки, який існував майже півстоліття після Гельсінського заключного акта); доцільність – недоцільність дій: *"Für Deutschland und für alle anderen Mitgliedsländer der EU heißt das, nicht bloß zu fragen, was man für das eigene Land in Brüssel herausholen kann, sondern zu fragen: Was ist die beste Entscheidung für die Union?"* (Для Німеччини та для всіх інших держав-членів ЄС це означає не просто запитати, що ви можете отримати від Брюсселя для своєї країни, а запитати: яке найкраще рішення для Союзу?); *користь – шкода*: *"dauerhaft ist Sicherheit in Europa nicht gegen Russland möglich. Auf absehbare Zeit aber gefährdet Putin diese Sicherheit"* (довгострокова безпека в Європі неможлива при протистоянні росії. Однак у найближчому майбутньому путін ставить під загрозу цю безпеку) (УЗ1).

Термін «політичний наратив» позначає у філології й політології спосіб, за допомогою якого розповідь надає факти та впливає на розуміння і сприйняття дійсності. Це не лише теоретичний концепт, а й дієвий інструмент, який застосовують політичні діячі для формування ставлення людей до реальних ситуацій. Мета політичного наративу полягає, з одного боку, в інформуванні суспільства про певну політичну позицію чи подію, а з іншого – у впливі на громадську думку. Тобто політичний наратив презентує подію / ситуацію / предмет обговорення так, щоб змусити аудиторію прийняти запропоноване промовцем політичне рішення, створює зв'язок між промовцем, аудиторією та аргументами, узгоджуючи їх між собою.

Виокремимо в аналізованих нами урядових заявах ключові властивості політичного наративу (за Н. Стебліною) як особливої форми комунікації, зокрема:

1. Множинність викладів (оповідачів), тобто опис і коментування події різними сторонами конфлікту. О. Шольц висловлює власний погляд, підкріплюючи його фактами й цитатами з висловлювань політиків, наприклад, УЗ2 починається цитатою з промови колишнього президента Європейської Ради Германа ван Ромпея, проголошеної ним десять років тому: *"Der Frieden ist nun selbstverständlich, Krieg ist unvorstellbar geworden"* (Мир тепер сприймається як належне, війну неможливо уявити). Іноді канцлер викладає чужу думку – співгромадян, урядовців (Емануеля Макрона щодо першочерговості двосторонньої німецько-французької співпраці з метою вирішення майбутніх завдань), путіна: *"Noch immer glaubt Putin, dass er einen Diktatfrieden herbeibomben kann"* (путін досі вірить, що може бомбами встановити диктаторський мир), супроводжуючи її власним відповідним коментарем. Цим прийомом він створює відчуття тяглості та спадковості історії, підкреслює єдність з народом, державою, європейською спільнотою й

дає можливість заяві досягти основної мети – позитивного впливу на свідомість слухачів.

2. Різномірність інформації. Урядова заява ґрунтується на фактах, які зазвичай становлять значну частку в корпусі наративу (розв'язання путіним війни проти України, руйнування українських міст, готовність ЄС до захисту своїх кордонів, необхідність посилення німецьких збройних сил та ін.). Ці факти, планово інтегровані в площину політичного тексту, супроводжуються особистим коментарем, який демонструє ставлення політика (й офіційного Берліна) до заявлених подій. Значну роль у передачі інформації відіграє підтекст, який (почасти завуальовано) схиляє адресата прийняти погляд промовця й може ним повністю не усвідомлюватися, оскільки на його розуміння впливають різні інтра- та екстралінгвальні чинники.

3. Використання професійної політичної термінології та «високих», книжних слів, наприклад: *"ein infamer Völkerrechtsbruch"*, *"ins Visier nehmen"*, *"EU-Staats- und -Regierungschefs"*, *"Einschränkungen bei der Visavergabe für russische Offizielle"*, *"Beistandspflicht"*, *"Alliierte"*, *"die Abschaffung der EEG-Umlage"*, *"die Energiepauschale"*, *"die Zuschüsse für Familien, Wohngeldempfänger, Studierende und Sozialleistungsempfänger"*; мовних кліше та штамів: *"mit aller Kraft"*, *"Beitrag leisten"*, *"die Herausforderung annehmen"*, *"im Wort stehen"*, *"auf der Höhe der Zeit bleiben"*, *"Mit diesem Ziel vor Augen"*, *"Entscheidung getroffen haben"*, *"Konsens erzielen"*. Крім того, для політичної мови, яка вирізняється високою щільністю інформації, типовим явищем є наявність загальноприйнятих абревіатур і скорочень: *G7*, *USA*, *NATO*, *EU*. Оскільки в заявах ідеться про війну, для них властиве використання фахової військової термінології (*Luftabwehrraketen*, *Bundesverteidigungsministerin*, *Marine*, *Verteidigung des Luftraumes*, *Kampfflugzeugen*, *Panzer*), до якої належать і численні англізми, які не мають відповідних аналогів у німецькій мові (*Air Policing*, *Resilienz*, *Cyberangriffe*, *Tornado-Jets*, *Eurofighter*, *Electronic Warfare*, *Desinformationskampagnen*).

4. Використання різних художніх засобів для створення певного емоційного впливу на реципієнта: тропів, стилістичних фігур та експресивних прийомів, найуживанішими з яких у текстах аналізованих урядових заяв є:

а) епітети: *kaltblütig*, *menschenverachtend*, *völkerrechtswidrig*, *schrecklich*, *himmelschreiend*, *infamer*;

б) метафори: *"hat... einen Angriffskrieg vom Zaun gebrochen"*, *"Grenzen zu setzen"*, *"die himmelschreiende Ungerechtigkeit"*, *"die Uhren zurückzudrehen"*, *"ein unabhängiges Land von der Weltkarte tilgen"*, *"mutig die Stirn bieten"*, *"fest im Grundgesetz zu verankern"*;

в) порівняння: *"Selten zuvor war das Transatlantische Bündnis so eng, so lebendig und so essenziell wie heute"*, *"Hoffentlich früher als später"*,

"Genauso mutig und entschlossen wie unsere nationale Antwort wird auch unsere europäische Antwort darauf ausfallen";

г) антитези: "Wir stehen keineswegs allein in unserem Einsatz für den Frieden", "nicht nur entscheidend für unsere Wirtschaft und unser Klima, sondern entscheidend auch für unsere Sicherheit", "Herausforderung und Chance zugleich", "Freunde und Verbündete", "Regierung und Opposition", "Unsere Länder sind offen, frei und demokratisch – anders als Putins Autokratie";

д) евфемізми: "mit aller Kraft" (stark), "in Betracht kommen" (ansehen), "auf den Weg bringen" (beginnen), "zum Ausdruck bringen" (zeigen), "Bestand hatten" (bestehen).

Серед стилістичних фігур найчастіше фіксуємо анафору: "Darum geht es. Darum geht es bei allem, was wir tun: bei unseren Sanktionen gegen Russland, bei der Aufnahme Millionen Geflüchteter in der Europäischen Union, bei der humanitären, entwicklungspolitischen und wirtschaftlichen Unterstützung der Ukraine und, ja, auch bei der Lieferung von Waffen einschließlich schwerem Gerät" (Про це йдеться. Про це йдеться в усьому, що ми робимо: у наших санкціях проти росії, у прихистку мільйонів біженців в Європейському Союзі, у гуманітарній політиці, політиці розвитку та економічної підтримки України, а також у наданні зброї, включаючи важку зброю). Є також приклади використання анафори, представлені повторами словосполучень ("Deutschland **steht** heute **an der Seite** der Ukrainerinnen und der Ukrainer. Genauso **stehen wir an der Seite** all jener in Russland, die Putins Machtapparat mutig die Stirn bieten und seinen Krieg gegen die Ukraine ablehnen") (Німеччина сьогодні стоїть поряд на боці українців. Так само ми стоїмо на боці усіх у росії, хто мужньо протиставляє владі путіна чоло й відхиляє його війну проти України) чи займенників ("Wir schneiden russische Banken und Staatsunternehmen von der Finanzierung ab. **Wir** verhindern den Export von Zukunftstechnologien nach Russland. **Wir** nehmen die Oligarchen und ihre Geldanlagen in der EU ins Visier" (Ми припинили фінансування російських банків і державних компаній. Ми перешкоджаємо експорту технологій майбутнього в Росію. Ми спрямовані на олігархів та їхні інвестиції в ЄС); "Erst wenn Putin das begreift, erst wenn **er** versteht, dass **er** die Verteidigung der Ukraine nicht brechen kann, wird **er** bereit sein, ernsthaft über Frieden zu verhandeln" (Лише коли путін це зрозуміє, лише коли він зрозуміє, що він не зможе зламати оборону України, він буде готовий серйозно домовлятися про мир)). Також в УЗІ використана епіфора: "Und wir werden umsteuern – umsteuern, um unsere Importabhängigkeit von einzelnen Energielieferanten zu überwinden" (І ми змінимо курс – змінимо курс, щоб подолати залежність нашого імпорту від окремих постачальників енергії).

Важливу роль у політичних текстах відіграють риторичні запитання, завданням яких є сугестивне формування в слухачів відповідних позицій промовця, думок і переконань, Дослідження

показало, що риторичні запитання присутні лише в тексті УЗ1, як-от: *"ob Macht das Recht brechen darf, ob wir es Putin gestatten, die Uhren zurückzudrehen in die Zeit der Großmächte des 19. Jahrhunderts, oder ob wir die Kraft aufbringen, Kriegstreibern wie Putin Grenzen zu setzen"* (чи може влада порушувати закон, чи дозволимо ми путіну повернути стрілки годинника назад до часів великих держав 19 століття, чи наберемося сил, щоб встановити межі для таких розпалювачів війни, як путін); *"Welche Fähigkeiten besitzt Putins Russland, und welche Fähigkeiten brauchen wir, um dieser Bedrohung zu begegnen, heute und in der Zukunft?"* (Якими навичками володіє путінська росія, і які навички потрібні нам, щоб протистояти цій загрозі, сьогодні і в майбутньому?); *"Was ist die beste Entscheidung für die Union?"* (Яке найкраще рішення для Союзу?). Це свідчить про зміну ступеня впевненості уряду в правомірності власних дій: якщо в УЗ1 ситуація була новою та вимагала визначеності, до чого промовець залучав і широкі маси, то в УЗ2 всі необхідні рішення були ухвалені й впевнено представлені слухачам.

Серед найпоширеніших експресивних прийомів фіксуємо оцінні вигуки (*"Was für eine Schande"*, *"Gut so!"*); порівняльні конструкції (*"Mit der Aufnahme eines Landes in die NATO ist unser Wille als Bündnispartner verbunden, dieses Land zu verteidigen, und zwar so wie uns selbst"* (Зі вступом країни до НАТО наша воля як її союзника пов'язана із захистом цієї країни, як самих себе); *"Je schneller wir den Ausbau erneuerbarer Energien vorantreiben, desto besser"* (Чим швидше ми будемо просувати вперед розширення відновлюваних джерел енергії, тим краще)); інверсію (*"Die Ukraine ist Teil unserer europäischen Familie. Das gilt"* (Україна є частиною нашої європейської сім'ї. Це діє), *"Einen Diktatfrieden wird es nicht geben: weil die Ukrainerinnen und Ukrainer ihn nicht akzeptieren und wir auch nicht"* (Продиктованого миру не буде: бо українці його не сприймають, і ми також)) та кульмінацію (*"Wir werden uns nie abfinden mit Gewalt als Mittel der Politik. Wir werden uns immer starkmachen für die friedliche Lösung von Konflikten. Und wir werden nicht ruhen, bis der Frieden in Europa gesichert ist"* (Ми ніколи не приймемо насильство як засіб політики. Ми завжди виступатимемо за мирне вирішення конфліктів. І ми не заспокоїмося, поки в Європі не буде забезпечено мир)) (УЗ1).

В урядових заявах продуктивними є фразеологізми, оскільки вони мають необхідні для політичного дискурсу характеристики: яскравість, влучність, експресивність, зрозумілість, наприклад: *"stärken wir der Ukraine den Rücken, auch militärisch"*, *"Einer für alle und alle für einen"*, *"mit der klaren Botschaft im Gepäck"*, *"die europäische Verteidigungsindustrie enger verzahnen"*, *"Ohne Wenn und Aber"*.

Особливу увагу в лексиці політичного дискурсу слід звернути на новоутворення. Розвиток політичних подій передбачає появу нових явищ, які в процесі діалогу між владними структурами та суспільством спричиняють введення нових понять і термінів. Особливість політичних

неологізмів полягає в тому, що, незважаючи на новизну ідеї, вони мають бути зрозумілими та впізнаваними. У текстах УЗ використано такі лексичні новотвори: *"Resilienz"*, *"Cyberangriffe und Desinformationskampagnen"*, *"ein Friedensprojekt"*, *"Entschließungsantrag"*, *"Zukunftskonferenz"*, *"sozialer Miteinander"*, *"eine kontroverse, zeit- und energieraubende Nabelschau"*, *"Russlandgeschäft"*, *"Klimaneutralität"*, *"Europas Klimaziele"*, *"Sondergipfel"*, *"Diktatfrieden herbeibomben"*.

5. Наявність моделей поведінки чи розуміння явищ або подій, так званого «сценарію», який забезпечує передбачувану реакцію на них. УЗ1 містить «сценарій» розвитку подій, що покроково описує дії німецького уряду у відповідь на розв'язану росією війну, структурований за допомогою визначення п'яти завдань, які слід виконати: *"Fünf Handlungsaufträge liegen nun vor uns. Erstens"*, *"unser zweiter Handlungsauftrag ist"*, *"die dritte große Herausforderung liegt darin"*, *"Und das ist mein viertes Anliegen"*, *"Damit bin ich beim fünften und letzten Punkt"*. Саме такий чіткий і детальний опис необхідних завдань задля подолання кризи забезпечує їх схвальну реакцію з боку реципієнтів.

6. Обмеженість інтерпретацій значень наративу до «відбитків влади», тобто просування тих значень, які були в нього закладені, У текстах УЗ це реалізовано за допомогою певних мовних засобів: *"Wir stellen uns unserer staatspolitischen Verantwortung"*. *"Wir tun das überlegt, abgewogen und international eng abgestimmt"*. *"Das wird auch unser Fokus sein. Und wir sind auf dem richtigen Weg"*.

7. Драматичні елементи і здатність до залучення аудиторії, що посилює переконливість політичного тексту. Так, уже був наведений приклад із використанням в УЗ1 образу розмови на кухні (*am Küchentisch*). В УЗ2 використано образ виборчого округу, куди надходять численні листи виборців, яких хвилює питання миру в Україні і Німеччині: *"Auch Sie erleben in Ihren Wahlkreisen sicher viele kontroverse Diskussionen. Sie bekommen Zuschriften von Bürgerinnen und Bürgern, die sich Sorgen machen. Mir geht es nicht anders. Manchen geht unsere Unterstützung nicht weit genug, anderen wiederum geht sie viel zu weit. Nahezu alle Bürgerinnen und Bürger eint die Sorge um den Frieden in der Ukraine, aber auch hier bei uns"* (У своїх виборчих округах ви також, без сумніву, переживаєте багато суперечливих дискусій. Вам надходять листи від стурбованих громадян. Я нічим не відрізняюся. Для одних наша підтримка є недостатньою, для інших вона заходить занадто далеко. Майже всіх громадян єднає турбота про мир в Україні, а також тут, у нашій країні) (УЗ2).

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що урядові заяви є однією з основних форм політичної комунікації, що являє собою структуровану, впорядковану у відповідній послідовності форму подачі політичної інформації, мета якої не лише представити громадськості певні політично значущі події, а й вплинути на їх сприйняття та завоювати

схвалення відповідних дій уряду. Аналіз урядових заяв О. Шольца щодо війни росії проти України дає підстави стверджувати, що шляхом підбору й використання спеціальних засобів мови вони не лише відтворюють нинішню політичну ситуацію в Європі, а й виробляють владну позицію Німеччини у вирішенні конфліктного питання, моделюють погляди й дії громадськості в обраному урядом напрямку підтримки демократії, свободи та незалежності суверенних країн.

Література та джерела

- Дорофєєва, М. С. (2015). Категорія суб'єкта в політичній промові (на матеріалі виступів федеральних канцлерів ФРН повоєнного періоду): дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 – германські мови. Київ, 206 с.
- Моркотун, С. Б. (2017). Відтворення експресивності лексичних одиниць при перекладі текстів політичного дискурсу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. Вип. 1. С. 75 – 79.
- Надточій, Ю. М. (2012). Англо-американізми в політичних текстах сучасної німецької мови. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Вип. 66. С. 222 – 225.
- Стебліна, Н. О. (2019). Наратив у царині політичних комунікацій: підходи до вивчення у найбільш цитованих статтях із бази даних Web of Science. *Політичне життя*. № 3. С. 95 – 100.
- Чепурна, З. В. (2012). Метафорика при перекладі політичних промов німецьких політиків українською мовою. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». Вип. 25. С. 122 – 124.
- Черноватий, Л. М. (2009) Особливості перекладу громадсько-політичної термінології українською мовою. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Вип. 4. С. 244 – 247.
- Bukhardt A. (2003). *Das Parlament und seine Sprache: Studien zu Theorie und Geschichte parlamentarischer Kommunikation*. Tübingen: Niemeyer, 608 s.
- Girnth H., Spiess C. (2006) *Strategien politischer Kommunikation: Pragmatische Analysen (Philologische Studien und Quellen)*. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 211 s.
- Habscheid S., Klemm M. (2007). *Sprachhandeln und Medienstrukturen in der politischen Kommunikation*. Tübingen: Niemeyer, 368 s.
- Klein J. (2014). Textsorten im Bereich politischer Institutionen. In Josef Klein; *Grundlagen der Politlinguistik. Ausgewählte Aufsätze*. Berlin: Frank&Timme. St. 151 – 196.
- Niehr T. (2013). *Öffentliche Wörter: Analysen Zum Öffentlich-Medialen Sprachgebrauch (Perspektiven Germanistischer Linguistik)*. Berlin: de Gruyter, 168 s.

Spiess C. (2011). Diskurshandlungen. Theorie und Methode linguistischer Diskursanalyse am Beispiel der Bioethikdebatte. Berlin: de Gruyter, 246 s.

Regierungserklärung URL: <https://www.bundestag.de/services/glossar/glossar/R/regierungserkl-245524>

Regierungserklärung von Bundeskanzler Olaf Scholz am 27. Februar 2022. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/regierungserklaerung-von-bundeskanzler-olaf-scholz-am-27-februar-2022-2008356>

Стаття надійшла до редакції 16.10.2025 р.

Прийнято до друку 05.11.2025 р.

Рецензент – доктор філол. наук, проф. Кизилова В. В.